

УДК 378:336(477)

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПИТАННЯ ВИЩОЇ ФІНАНСОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Башлай Сергій Вікторович, к.е.н., доцент

Державний вищий навчальний заклад «Українська академія
банківської справи НБУ»

Автор статті торкається проблем, що склалися в системі підготовки фахівців фінансової сфери економіки України. Окреслені ключові завдання соціально-економічного характеру, причини їх походження та обґрунтування актуальності, суб'єкти та способи розв'язання. Визначені стан та перспективи розвитку вищої фінансової освіти в Україні.

Ключові слова: *освіта, спеціальність, фінансова сфера, студент, фахівець.*

The author of the article touches problems which were folded in the system of preparation of specialists of financial sphere of economy of Ukraine. The key tasks of socio-economic character, reason of their origin and ground of actuality, subjects and methods of decision, are outlined. Consisting and prospects of development of higher financial education is certain of Ukraine.

Keywords: *education, qualification, financial sphere, student, specialist.*

З точки зору ринкових відносин, важливою особливістю освітніх послуг є активна участь споживача (як студента (слухача), так і роботодавця) в процесах їх створення та надання. Це пояснюється поєднанням в них двох важливих компонентів – процесу та результату. В

даному випадку процесом виступає організоване та забезпечене необхідними ресурсами саме навчання. А результатом стає той приріст чи зміна рівня освіти (професійної кваліфікації) до яких прагне споживач. При цьому варто враховувати, що глобально, кінцевим замовником та покупцем освітніх послуг вузів є суспільство, частіше за все, в особі держави, організацій, компаній. В свою чергу, результат залежить від того як організований процес навчання, які ресурси є в наявності та на скільки ефективно вони використовуються, а також від активності та вмотивованості самого студента (слухача), рівня його попередньої підготовки, здібностей та ін.

Остання, визнана суспільством фінансова криза, що суттєво вплинула на вітчизняну економіку, наглядно доводить слабкість (недостатність) не тільки арсеналу регулятивно-наглядових інструментів впливу держави, а і рівня людських (професійних) здібностей та навичок в фінансовій сфері. На різних рівнях фінансової ієрархії країни не вдалося передбачити та мінімізувати її наслідки. В першу чергу, мова йде, безпосередньо, про установи фінансової інфраструктури економіки України і її банківського сектору, зокрема. Гонитва за ринковим результатом кредитних установ, апетити їх власників (в т.ч. іноземних) щодо доходності окремих операцій та загального прибутку від діяльності не були підкріплені належним рівнем професійної фінансової підготовки як керівництва, так і персоналу. Відтак, практика засвідчила, що, наприклад, в банках спостерігається дефіцит висококваліфікованих кадрів за окремими напрямками діяльності (аналіз, стратегічне планування, моделювання, управління ризиками). Нажаль, більшість банків в кризових умовах пішли по шляху відмови від певних спеціалістів, а не підвищення (удосконалення) їхньої професійної майстерності відповідно до вимог сьогодення та найближчої перспективи. Сучасна банківська діяльність відзначається очевидною потребою в фахівцях з вищою освітою, зростанням рівня автоматизації робочих місць,

підвищенням значення математичного моделювання та використання широкого інформаційного поля. Відтак, вимоги до вищої фінансово-банківської освіти зростають як в суспільстві в цілому, так і в окремих споживачів.

В свою чергу, виникає питання: який стан речей в забезпеченні належними кадрами фінансових установ закладами вищої освіти?

В Україні освіта визнана однією з найголовніших складових загальнолюдських цінностей. Вектор сучасної політики і стратегії держави спрямований на подальший розвиток національної системи освіти, адаптацію її до умов соціально-орієнтованої економіки, трансформацію та інтеграцію в європейське і світове співтовариства. Продуктом будь-якого вузу є його освітньо-професійна програма – комплекс навчальних та додаткових продуктів і послуг [1]. Обираючи навчальний заклад, абітурієнт фактично визначається з освітньою програмою, а приріст інформації та навичок якого студент досягає в результаті її засвоєння є мірою якості освітньої програми.

Сучасна система вищої фінансово-економічної освіти передбачає два освітньо-кваліфікаційні рівні професійної підготовки випускників вузу – бакалавр та магістр (спеціаліст). За такого підходу важливими завданнями стандартів вищої освіти (державного, галузевих, вузів) є встановлення належних вимог щодо: формування адекватного, логічно ув'язаного набору дисциплін навчального плану підготовки фахівця; якісного їх наповнення модулями та темами; забезпечення відповідними формами та методами організації навчального процесу.

В сучасному фінансовому світі обсяги інформації та її рух постійно зростають. Різноманітні технології генерують не тільки масштабні інформаційні масиви, а і спонукають до використання нових форм та засобів їх обробки. Постійне підвищення рівня технічного забезпечення сприяє вдалому засвоєнню інформації або хоча б створенню умов для

оперативного доступу до неї. В сучасній моделі вищої фінансової освіти студент все активніше стимулюються до самостійної роботи. Аудиторні години для лекцій та семінарів скорочуються, а зусилля викладачів все більше спрямовуються на управління самостійною роботою студентів, організацію поточного контролю засвоєння навчального матеріалу. Відтак, особлива роль відводиться навчально-методичному забезпеченню освітнього процесу. Традиційні підручники та посібники мають обов'язково доповнюватися змістовними, доступними методичними вказівками, рекомендаціями, інструкціями як на паперових, так і електронних носіях (в т.ч. віддаленого доступу).

В свою чергу, прикладний характер та зв'язок навчання з реальним станом речей в фінансовій сфері мають забезпечувати практичні та наукові розробки і відкриття професорсько-викладацького складу кафедр, факультетів, вузу. Фінансовий сектор взагалі, і банківський його сегмент, зокрема, є досить закритими сферами для практично підвищення рівня науково-теоретичних напрацювань викладачів вузів. Банківська таємниця, внутрішні розробки, корпоративний дух досить часто стають реальними перешкодами (відговорами) для розвитку моделі взаємодії банківського співтовариства з навчальними закладами. В результаті, досить часто навчальний матеріал стає переказом нормативно-правових актів Верховної Ради України, Кабінету міністрів України, Національного банку України та інших органів влади, регулювання та нагляду (контролю). А підготовка курсових робіт, дипломних проектів, дисертацій здійснюється на основі публічної інформації та не враховує особливості чи реальні проблеми конкретного сегменту фінансового ринку, кредитної установи чи виду фінансової діяльності.

Звичайно, некоректно стверджувати, що між вузами та фінансово-кредитними установами відсутній зв'язок. Частіше за все, підтвердженням його встановлення є наявність укладених угод про співпрацю. Студенти, як

правило, потрапляють до фінансово-кредитних установ для проходження виробничих чи переддипломних практик. На базі вузів окремі фінансово-кредитні установи організовують та проводять конференції, навчання, семінари, тренінги. Однак, передумовами укладання та реалізації згаданих угод, як правило, виступають особисті стосунки і системного характеру такі дії як: стажування викладачів, підготовка студентів-спеціалістів на замовлення фінансової установи, розробка наукових проектів та їх впровадження у виробничий процес в Україні не набули. За умови більш активної та тісної співпраці вузи могли б досить якісно забезпечувати різноманітні форми підготовки та перепідготовки кадрів, підвищення кваліфікації персоналу фінансових установ. Водночас, постійний контакт сприяв би обізнаності вузів щодо потреб і зацікавленості банків та інших фінансових установ в тих напрямках діяльності, які потребують посиленої підготовки студентів. Фінансово-кредитні установи мали б можливість впливати на рівень та якість професійної підготовки майбутніх фахівців шляхом: надання рекомендацій вузам щодо навчальних курсів, їх тематики, тривалості та методичного забезпечення; здійснення замовлень на написання навчальних підручників та рекомендацій (роз'яснень, брошур) для своїх співробітників; визначення тем та напрямків наукових досліджень, здійснюваних студентами та професорсько-викладацьким складом випускних чи спеціалізованих кафедр.

Досліджуючи проблеми вищої освіти в фінансово-кредитній сфері не можна залишити осторонь питання фінансового забезпечення. Звичайно, це питання є актуальним для підготовки фахівців будь-якого напрямку. Однак, на сьогодні фінансово-кредитні установи України практично не звертаються до такого підходу формування кадрового складу як підготовка на замовлення шляхом фінансової чи кредитної підтримки студентів. Звичайно, при надлишковій пропозиції вузами випускників-фінансистів банкам, страховим та інвестиційним компаніям не має сенсу зв'язувати

себе з тим чи іншим абітурієнтом, чекати 4-5 років, створювати умови для його практичної підготовки, а тим паче оплачувати його навчання. Останній аспект в ринкових умовах суспільного існування, частіше за все, замінюється комерційним фінансуванням – кредитом. В європейських університетах частка студентів, які навчаються в кредит складає від 60 % до 80 %. Даний показник для вітчизняної освітньої сфери становить близько 5 % [2].

Започаткування та активізація кредитування освіти в Україні припадає на 2006-2007 рр. Однак такі позики не стали окремим спеціалізованим продуктом, а лише доповнили лінійку споживчих банківських кредитів. Крім того отримання кредиту на навчання не надавало ніяких гарантій щодо працевлаштування майбутнього випускника. Кризові умови змусили банки відмовитися від даного сегменту кредитного ринку, а альтернативні способи фінансування навчання (експрес-кредити, кредити готівкою) стали досить дорогим задоволенням для студентів та їх батьків.

Окремим прикладом безумовної фінансової підтримки студентів в Україні можна вважати підготовку фахівців у відомчих вузах з визначеною кількістю оплачуваних (свого роду, бюджетних) місць (в фінансово-кредитній сфері – НБУ та вузи, що входять до його структури: ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ», Університет банківської справи НБУ).

Визначені в статті проблемні аспекти формування сучасного фінансиста з вищою освітою, на жаль, не є вичерпним переліком. В підтвердження цієї тези варто визнати, що організація навчального процесу у вищій школі на засадах положень Болонської конвенції далеко не бездоганна. Створення значної кількості вузів без належного матеріального, кадрового та методичного забезпечення; відкриття фінансових спеціальностей вузами промислового, технічного, сільськогосподарського, торгівельного спрямування призвели не до якісної

конкуренції на ринку освітніх послуг фінансового профілю, а, швидше, навпаки – до зниження якості підготовки спеціалістів, втрати всією вітчизняною економічною вищою освітою своїх високих позицій.

Очевидною соціальною проблемою стало ставлення до вищої освіти, взагалі та мотивація студентів до отримання більш глибоких знань у закладах вищої школи, безпосередньо. Так, донедавна, практично єдиний негативний елемент студентського навчання – шпаргалка на іспиті, сьогодні доповнився такими непрофесійними діями студентів, як скачування (дублювання) за допомогою засобів глобальної мережі Інтернет та відповідних видів копіювально-розмножувальної техніки раніше виконаних студентських робіт, використання покупних (виконаних на замовлення) рефератів, курсових та дипломних робіт.

Не можна оминати увагою і той факт, що в Україні студенти денної форми навчання досить часто починаючи з третього, а інколи і першого-другого курсів починають працювати повний робочий день, у зв'язку з чим пропускають академічні заняття. Як наслідок, не маючи належного досвіду для самостійної підготовки, а часто, просто часу для підготовки до занять вони отримують часткові знання. На жаль, варто визнати і те, що для певної категорії студентів головною метою навчання стає не здобуття необхідного рівня знань, а отримання диплому про вищу освіту (часто будь-яку і швидше). В значній мірі ця проблема стосується підготовки студентів заочної форми навчання.

Таким чином, залишаються як економічні так і соціальні, як суб'єктивні так і об'єктивні проблеми в сфері фінансово-економічної освіти України. Їх вирішення – завдання і суспільства, і держави, і сфери, і окремо взятої особистості. Адже без інтелектуального та освітнього потенціалу суспільства і його фінансової сфери неможливо реалізувати модель інноваційного розвитку України. Напевне прискорить розв'язання

деяких із окреслених в статті питань і прийняття нової редакції Закону України «Про вищу освіту».

Література:

1. Про вищу освіту: закон України [Електронний ресурс] : закон України від 17 січня 2002 р. № 2984-III. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2984-14&p=1309945403311809>.

2. Мошенец, Е. Почему финучреждения не спешат предлагать образовательные кредиты [Текст] / Елена Мошенец // Инвестгазета. – 2011. – № 20. – С. 35-37.

Башлай, С.В. Соціально-економічні питання вищої фінансової освіти в Україні [Текст] / С.В. Башлай // Current problems of human society development : material digest of the VIIth International Scientific and Practical Conference (Odessa, London, July 21 - July 28, 2011). Pedagogical and psychological sciences / All-Ukrainian Academic Union of specialists for professional assessment of scientific research and pedagogical activity. – Odessa: InPress, 2011. – P. 91-92.